MALTA

QORTI ĊIVILI
PRIM'AWLA

ONOR. IMĦALLEF
LAWRENCE MINTOFF

Seduta tat-22 ta' Settembru, 2016

Rikors Maħluf Nru 232/2015LM

Victor Fenech (ID 717354M) u Frances Sacco (ID 468657M)

vs

Michael Fenech (ID 702853M)

Il-Qorti,

Rat ir-Rikors Maħluf ippreżentat fit-12 ta' Marzu, 2015 mill-atturi **Victor Fenech u Frances Sacco** (minn issa 'l quddiem "l-atturi") li jgħid dan li ġej:

"Illi fl-4 ta' Ġunju, 2014 miet zijuhom Salvatore Fenech, armel u bla proli, b'testment datat 14 ta' Lulju, 2010 in atti Nutar Dottor Joseph Henry Saydon;

Illi 'inter alia' fil-preċitat testment id-decujus ipprovda li fil-każ ta' premorjenza ta' martu, kif hekk inhu l-każ, l-assi ereditarji tiegħu jinqasmu, skont il-kwoti fl-istess testment prefissi, bejn ħutu Dolores mart Giuseppe Galea, Emanuele u Carmelo aħwa Fenech, u wlied ħutu premorti Antonia, Victoria u "Michele";

Illi jirriżulta li f'dan it-testment hemm żball fis-sens li d-decujus ma kellu ebda ħuh bl-isem "Michele", iżda kellu ħuh ieħor premort bl-isem ta' "Giuseppe";

Illi dan tal-aħħar kellu tliet ulied fil-persuni tal-attwali kontendenti;

Illi l-intimat qiegħed b'dana kollu jippretendi li għax jismu Michael, is-sest (1/6) indiviż tal-ġid tad-defunt imħolli lill-ineżistenti "Michele" jappartjeni interament lilu, b'esklużjoni tar-rikorrenti ħutu, u dan nonostante li hu apparentement evidenti mil-lokuzzjoni tad-dispożizzjoni testamentarja illi dak is-sehem indiviż kien qed jitħalla lill-"ulied ħuh "Michele" fi kwoti ugwali bejniehom, bis-sostituzzjoni volgari tar-rispettivi uliedhom u in mankanza ta' ulied bi dritt tal-akkrexximent bejnithom";

Illi r-rikorrenti ikkontestaw din il-pretensjoni tal-intimat inkwantu ma tikkorrispondix għall-volontà testamentarja tad-decujus, u sew huma kif ukoll l-intimat għandhom jitqiesu flimkien bħala l-benefiċjarji fil-kwota ereditarja tas-sest (1/6) indiviż, żbaljatament imħolli mill-istess decujus lill-ulied ħuh "Michele";

Jgħid għalhekk l-istess intimat 'il għaliex m'għandhiex dina l-Qorti, għar-raġunijiet premessi:

(1) Tiddikjara u tiddeċiedi illi r-riferenza għall-"Michele" fit-testment fuq imsemmi da parti tad-decujus Salvatore Fenech hi erronja;

(2) Konsegwentement tiddikjara u tiddeċiedi illi s-sest (1/6) indiviż għal liema jirreferi 'in coda' l-ewwel artikolu tat-testment tal-14 ta' Lulju, 2010, kien intiż bħala imħolli mid-decujus Salvatore Fenech lill-ulied ħuh "Giuseppe", ossija l-kontendenti, u mhux lill-intimat waħdu, kif hekk minnu dan pretiż.

Bl-ispejjeż, kompriżi dawk tal-ittri legali tat-8 ta' Jannar, 2015 u 19 ta' Jannar, 2015, kontra l-intimat inġunt minn issa għas-subizzjoni.

Rat ir-Risposta Maħlufa ppreżentatata fit-13 ta' April, 2015 mill-konvenut **Michael Fenech** (minn issa 'l quddiem "il-konvenut") li eċċepixxa illi t-talbiet tal-atturi huma infondati fil-fatt u fid-dritt minħabba s-segwenti raġunijiet:

(1) Illi preliminarjament il-ġudizzju mhuwiex integru u dan stante illi l-kawża ma nfetħitx kontra l-werrieta kollha tal-kompjant Salvatore Fenech.

(2) Illi fil-mertu t-testment ta' Salvatore Fenech tal-14 ta' Lulju, 2010 fl-atti tan-Nutar Dottor Joseph Henry Saydon huwa korrett u juri r-rieda tal-kompjant ziju tal-partijiet.

(3) Illi Salvatore Fenech u dan minħabba l-imġiba tal-atturi fil-konfront tiegħu tul ħajtu ried illi huwa jħalli lill-esponenti bħala werriet tiegħu

biss għas-sest indiviż inkwistjoni u ma riedx illi l-parti mill-wirt tiegħu jiddevolvi fuq ir-rikorrenti u dan kif ser jiġi ppruvat waqt it-trattazzjoni tal-kawża.

(4) *Illi ż-żewġ rikorrenti, it-tfal tagħhom u l-mara u r-raġel tagħhom qatt ma ġabu rispett lejn il-kompjant Salvatore Fenech, ma kinux ikellmuh, kienu miġġieldin miegħu u għalhekk huwa ġustament ried illi huma ma jkunux werrieta tiegħu.*

(5) *Illi joħroġ biċ-ċar mit-testment stess illi kull persuna li d-decujus ried bħala eredi tiegħu hija imsemmija b'isimha espressament fit-testment u għalhekk id-decujus ried lill-esponenti biss jiret is-sest indiviż inkwistjoni u mhux jiret tali sehem flimkien ma' ħutu.*

(6) *Illi l-kompjant Salvatore Fenech kien kapaċi sabiex jagħmel atti ċivili, kien pjenament konxju ta' dak li qed jagħmel waqt li sar it-testment inkwisjtoni u għalhekk jidher biċ-ċar illi r-rieda tiegħu hija riflessa fit-testment tal-14 ta' Lulju, 2010 u m'hemm l-ebda żball.*

(7) *Salv eċċezzjonijiet ulterjuri.*

Rat l-atti tal-kawża.

Rat illi l-konvenut permezz ta' verbal tal-15 ta' April, 2015 irtira l-eċċezzjoni tan-nuqqas ta' integrità tal-ġudizzju.

Semgħet ix-xhieda prodotti mill-partijiet.

Rat il-verbal tal-udjenza tat-23 ta' Mejju, 2016 fejn il-kawża tħalliet għas-seduta tal-lum għas-sentenza.

Rat in-noti ta' sottomissjonijiet ippreżentati mill-avukati tal-partijiet.

Ikkunsidrat:

Illi din hija kawża dwar l-interpretazzjoni ta' testament. L-interpretazzjoni tat-testmenti hija funzjoni impenjattiva u żgur ħafna iktar kumplessa milli hija fi kwalunkwe negozju ġuridiku ieħor.

Illi kemm id-dottrina kif ukoll il-ġurisprudenza jaqblu li f'dan l-eżerċizzju trid tinstab ir-rieda tat-testatur li titqies li hija suprema. Imma hija ħaġa pjuttost iebsa biex issib it-triq it-tajba waqt dan it-tiftix. Min-naħa l-waħda hemm il-formaliżmu testamentarju li jpoġġi t-tiftix f'qafas dejjaq. Min-naħa l-oħra hemm il-problema ta' x'piż għandu jingħata għan-normi ermenewtiċi kuntrattwali rigward il-kompatibilità tagħhom mal-iskrittura testamentarja kif ukoll rigward in-normi interpretattivi speċjali tat-testmenti.

Illi r-regoli tal-interpretazzjoni tal-kuntratti jistgħu jintużaw fejn huma kompatibbli mal-karatteristiċi tat-testment, fuq kollox l-unilateralità, l-esklussività, il-personalità u l-formalità. Huma applikabbli l-prinċipju tal-globalità tal-interpretazzjoni, il-prinċipju li l-att għandu kemm jista' jkun jiġi

salvat u għalhekk jiġi interpretat b'mod li jkollu effett, il-prinċipju li klawżoli ambigwi jiġu interpretati skont l-użu tal-post, u l-prinċipju li dispożizzjoni li jista' jkollha iktar minn tifsira waħda għandha tinftiehem fis-sens iktar konformi man-natura u l-iskop tal-att.

Illi fl-interpretazzjoni tat-testmenti m'hemmx involuta l-parti l-oħra, bħal fil-kuntratti. L-interpretazzjoni tad-dispożizzjoni testamentarja hija għalhekk iddeterminata esklussivament mir-rieda tat-testatur. Appuntu sabiex din ir-rieda tiġi mħarsa, mhux permissibbli li jingħata qies ta' xi rieda espressa barra mit-testment. F'materja ta' interpretazzjoni ta' testmenti, il-prinċipju fundamentali hu li r-rieda tat-testatur tinstilet mill-kuntest tad-dikjarazzjonijiet li jkun hemm fit-testment innifsu. L-użu ta' elementi barranin għat-testment jista' jsir biss meta jservu biex jiċċaraw il-volontà tat-testatur espressa fit-testment.

Illi l-Inglizi jgħidu li *"if one looks outside the will, the requirement that a will must be in writing is seriously threatened"* jew, fi kliem ieħor *"the requirement for a will to be in writing could then be made an empty formality"*.[1] Għalhekk ir-riferiment għal elementi esterni għat-testment hija ammissibbli biss sakemm ma ġġibx fix-xejn il-formaliżmu. Hemm min jaħsibha li jista' jsir hekk biss f'żewġ każijiet: (i) fejn it-testatur jagħmel riferenza għal ħwejjeġ esterni u (ii) fejn il-liġi stess tippermetti, pereżempju fl-Artikolu 625 tal-Kodiċi Ċivili Taljan viġenti li jaqra hekk:[2]

[1] **A.R. Mellows, The Law of Succession**, Londra, 1977, paġna 148.
[2] **Giovanni Criscuoli, Il Testamento – Norme e Casi**, Cedam, 1995 paġna 334.

"Se la persona dell'erede o del legatario è stata erroneamente indicata, la disposizione ha effetto, quando dal contesto del testamento o altrimenti risulta in modo non equivoco quale persona il testatore voleva nominare…".

Illi l-Artikolu 694 tal-Kodiċi Ċivili tagħna jixbah lill-Artikolu 625 tal-Kodiċi Ċivili Taljan:

"(1) Jekk il-persuna tal-werriet jew il-legatarju hija indikata ħażin, id-dispożizzjoni għandha effett, kemm-il darba wieħed ikun xort'oħra[3] żgur liema persuna t-testatur ried jaħtar…".

Illi l-kliem "xort'oħra" jindika li fil-każ ta' nuqqas ta' ċertezza dwar l-identità tal-werriet jew legatarju, tista' ssir riferenza għal provi extra-testwali u ċjoè barra mit-testment innifsu. B'danakollu, fil-fehma ta' din il-Qorti, ir-riferiment għal provi estranei għandha ssir biss wara jiġi eżaminat it-testment kollu kemm hu:

"l'utilizzazione di elementi estrinseci al testamento vale come strumento ermeneutico sussidiario soltanto se permangono dubbi e incertezze sulla reale volontà testamentaria, e non anche quando questa risulti dalla scheda testamentaria valutata nel suo complesso".[4]

Illi kif intqal fis-sentenza **Camilla Mallia vs. Carlo Mamo et**, Appell Ċivili, 02.05.1921 (Vol. XXIV P I p 729):

[3] Sottolinejar tal-Qorti.
[4] **S.p.A. Louisiana, S.p.A. Claris vs. Irace**, 07.02.1987 Qorti tal-Kassazzjoni Taljana.

"quantunque sia regola che 'non mens verbis sed verba menti servire debent', tuttavia anche nel caso di urto tra le parole e lo spirito della disposizione l'interprete non deve allontanarsi dalla lettera però fondarsi su ciò che egli ritenga essere stato l'intenzione del testatore o dei contraenti, ma vi sarà luogo solo a tale interpretazione nel caso che la lettera sia oscura, per se stessa o messa in confronto con tutto il contesto".

Anke jekk dwar testament fejn ġie ritenut li l-kontenut tiegħu ma kienx fih ambigwità, il-Qorti tal-Appell, kolleġġjalment komposta, fis-sentenza **Connie mart Anthony Galea vs. Joseph Gauci** (31.05.2002) widdbet lill-ewwel Qorti talli tat każ esaġerat ta' fatti ċirkostanzjali tant li dawn ippredominaw fuq dak li kien imniżżel fit-testment:

> "Fl-ewwel, lok din il-Qorti jidhrilha li għalkemm dak li ġie ritenut mill-Ewwel Qorti dwar is-supremazija tal-volontà tat-testatur, l-eżerċizzju li effettivament irid jiġi kondott mill-Qorti bħala parti minn din it-tfittxija tal-volontà vera tat-testatur m'għandu qatt isir b'mod li l-fatti ċirkostanzjali jew konkomitanti rigwardanti t-testatur jitħallew jippredominaw kważi għalkollox fuq dak li jkun jinsab imniżżel fit-testment. Dan qiegħed jingħad għar-raġuni li l-Ewwel Qorti, imqar jekk il-kostatazzjonijiet li hija għamlet fuq il-provi prodotti quddiemha kienu f'lokhom u ġusti, xorta waħda ma tistax tiddipartixxi, billi tagħti ftit li xejn konsiderazzjoni, lill-kliem tat-testment li wassal għal din il-vertenza. Fi kliem ieħor, fuq l-Ewwel Qorti, apparti l-eżami tal-provi li hija tant abilment ikkonduċiet, kien jinkombi wkoll l-oneru li teżamina sew il-kliem testwali tat-testment u mhux tissodisfa ruħha biss b'fatti jew depożizzjonijiet tax-xhieda. Fl-aħħar mill-aħħar, il-każ in eżami kien jippreżenta kweżit li ried jiġi affrontat u definittivament riżolt, ċioè jekk il-kliem jew is-sens ta' dak li tniżżel fil-klawsola numru tlieta fuq riportata kinetx ċara u inekwivoka talment, kif għadhom isostnu l-atturi appellanti, li allura ma kienet tħalli ebda lok għall-interpretazzjonijiet oħra "konfezzjonata" minn xhidiet mogħtija minn terzi."

L-istess Qorti qalet ukoll li:

"f'każi delikati bħal dan in eżami s-sens ta' dispożizzjoni waħda m'għandux ikun iżolat mill-bqija tad-dispożizzjonijiet l-oħrajn. Kif jingħad fis-sentenza **Axiak utrinque** (ibid) surreferita, "L-intenzjoni tat-testatur għandha tinġibed mid-dispożizzjonijiet tal-istess testment ...".

Illi fl-imsemmija sentenza **Giuseppe Axiak vs. Antonio Axiak,** (26.02.1945 Kollez. XXXII.i.178), il-Qorti tal-Appell iċċitat ġurisprudenza anterjuri li enfasizzat li l-volontà tal-testatur għandha tittieħed kemm jista' jkun mit-test tat-testment innifsu anke jekk dan ikun ambigwu:

"f'materja ta' interpretazzjoni testamentarja, meta d-dispożizzjoni hija ċara, għandha tirċievi l-eżekuzzjoni tagħha bħala liġi li t-testatur ried jimponi, u mhux permess li ssir interpretazzjoni tal-volontà tat-testatur ħlief meta l-kliem minnu użat ikunu ċertament kuntrarju għall-volontà tiegħu.

L-interpretazzjoni tat-testatur għandha tinġibed mid-dispożizzjonijiet tal-istess testment konfrontati anke mad-dispożizzjonijiet ta' testment oħrajn tiegħu, preċedenti jew susseġwenti, u mhux minn materja estranja għat-testment.".

F'sentenza oħra mogħtija minn din il-Qorti fit-22 ta' Ġunju 1931, fil-kawża **Concetta Gabaretta vs. Teresa Spiteri** (Kollez. Vol. XXVIII.i.117) jinsab riportat dak li ġej:-

'Che l'articolo 381 dell'Ordinanza VII del 1868 (illum l-Artikolu 683 tal-Kap. 16) *dispone che qualunque disposizione testamentaria che fosse fatta sotto la denominazione di istituzione di erede, sia che fosse fatta sotto la denominazione di legato o sotto qualsiasi altra denominazione, produce il suo effetto, purchè sia enunciata in modo che la intenzione del testatore possa essere conosciuta e non sia contraria alla legge. Con il detto disposto di legge il legislatore volle più chiaramente sanzionare il principio doversi l'intenzione del decujus ricavarsi dalle disposizioni testamentarie e non da materia estranea al testamento, per evitare il pericolo che*

potesse creare una disposizione non dettata dal testatore e che per ciò stesso fosse da lui non voluta. Il legislatore con la detta norma legislative volle ripudiare la teoria, pur troppo accettata da alcuni scrittori ed applicata anche in diversi giudicati, secondo cui, nel caso di dubbia ed oscura interpretazione, si possa attingere la interpretazione dal detto di testimoni o da altre congetture indipendentemente dalle parole usate nel testamento'; u iżjed 'il quddiem l-istess sentenza tkompli tgħid *'da ciò conseguita che la intenzione del disponente deve ricavarsi dalle viscere della stessa disposizione, messa certamente in confronto di tutte altre disposizioni del testamento o di altri testamenti, precedenti o susseguenti.'"*

Illi x'aktarx il-pronunzjament ta' din l-aħħar sentenza jista' jinstema' daqsxejn kategoriku żżejjed. B'danakollu tibqa' valida l-asserzjoni taċ-ċentralità tat-test testamentarju, li m'għandu qatt jingħata l-ġenb u jitqies sekondarju għal provi estranji bħalma hija x-xhieda.

Illi s-sentenza **Grima *untrinque***, (24.02.1899, Prim'Awla, Kollez. XVII.ii.30) hija illustrattiva ta' kif il-Qorti tislet l-intenzjoni tat-testatur mill-kitba testamentali nnifisha. Concetta Carabott innominat fost l-oħrajn lin-neputijiet tagħha wlied il-mejjet Vincenzo Grima fil-porzjon ta' 1/8 kull wieħed. Kemm meta għamlet it-testment kif ukoll meta mietet, Carabott kellha neputi wieħed biss, lill-attur, billi oħtu (omm il-konvenuta) kienet diġà mietet. Għalhekk l-attur f'dik il-kawża talab li jiġi ddikjarat werriet tal-1/8. It-testatriċi kienet taf li omm il-konvenuta kienet mietet u kienet taf bl-eżistenza tal-konvenuta. Il-Qorti rraġunat li l-fatt li użat il-kelma "nipoti" ċjoè użat il-plural u mhux is-singular, turi li riedet tiggratifika anke lill-pro-neputija, anke jekk din ma tistax proprjament tissejjaħ bint il-mejjet Vincenzo Grima. Din l-intenzjoni tidher ukoll mid-dispożizzjoni l-oħra tas-sostituzzjoni volgari mhux biss bejn in-

neputijiet imma wkoll tad-dixxendenti tagħhom. Il-Qorti ċaħdet it-talba tal-attur. Interessanti wkoll li l-Qorti qalet li fid-dubju dwar il-volontà tat-testatriċi, kellhom japplikaw ir-regoli tal-liġi tas-suċċessjoni *ab intestato:*

> *"Atteso che nel dubbio è da ritenere che la disponente siasi uniformata alle disposizioni della legge riguardo la successione, ed è certo che, secondo l'ordine successorio legale, la convenuta sarebbe chiamata all'eredità di Concetta Carabott.".*

Illi fil-każ mertu ta' din il-kawża, it-testatur Saviour Fenech, b'testment tal-14 ta' Lulju, 2010[5] nnomina lil martu bħala werrieta unika tiegħu, iżda jekk tmut qablu (kif fil-fatt ġara) innomina werrieta "inkwantu sest 1/6 indiviż lil kull wieħed minn ħutu Dolores mart Giuseppe Galea; Emanuele, Carmelo aħwa Fenech, bis-sostituzzjoni volgari tar-rispettivi uliedhom u in mankanza ta' wlied bid-dritt tal-akkrexximent bejniethom; inkwantu sest (1/6) indiviż lil ulied oħtu Antonia mart Consiglio li kunjomu ma jiftakrux, li jisimhom Giuseppe u Carmelo sive Charles, fi kwoti ugwali bejniethom, bis-sostituzzjoni volgari tar-rispettivi wliedhom u in mankanza tal-ulied bid-dritt tal-akkrexximent bejniethom; inkwantu sest (1/6) indiviż ieħor lil ulied oħtu Vitorina mart Carmelo Bartolo, li jisimhom Giuseppe u Lorenzo, aħwa Bartolo bis-sostituzzjoni volgari tar-rispettivi wliedhom u in mankanza tal-ulied bid-dritt tal-akkrexximent bejniethom; inkwantu sest (1/6) indiviż lil ulied ħuh Michele Fenech, fi kwoti ugwali bejniethom, bis-sostituzzjoni volgari tar-rispettivi wliedhom u in mankanza tal-ulied bid-dritt tal-akkrexximent bejniethom".

[5] A fol. 3 tal-proċess.

Illi skont in-normi ta' interpretazzjoni tal-kuntratti suċċitati, l-ewwel indaġini li għandha tagħmel il-Qorti hi li tara x'kienet l-intenzjoni tat-testatur minn qari tat-testment kollu kemm hu. It-testatur, li miet mingħajr ulied, qasam il-ġid tiegħu f'sitt porzjonijiet ugwali, u assenja porzjon lil kull wieħed minn tliet ħutu ħajjin, bis-sostituzzjoni volgari bejniethom u jekk ma jkunx hemm ulied bid-dritt ta' akkrexximent bejniethom; imbagħad assenja porzjon ieħor lil ulied oħtu Antonia (mart Consiglio li kunjomu ma jiftakrux); porzjon ieħor lil ulied oħtu Vitorina; u fl-aħħar nett porzjon ieħor lil "ulied ħuh Michele". In-neputijiet istitwihom werrieta bis-sostituzzjoni volgari u d-dritt ta' akkrexximent. Semma b'isimhom in-neputijiet tiegħu wlied oħtu Antonia u oħtu Vitorina iżda wlied "ħuh Michele" ma semmihomx b'isimhom. Ma jsemmix jekk Antonia, Vitorina u "Michele" humiex ħajjin jew mejtin, għalkemm jirriżulta li Antonia u Vitorina kienu mejtin, filwaqt li t-testatur ma kellu l-ebda ħuh jismu "Michele".[6] L-uniku ħuh mejjet apparti Antonia u Vitorina kien Giuseppe. Verosimilment, minn dak li jirriżulta mill-kitba tat-testment, it-testatur kien qiegħed jirreferi għal ulied Giuseppe, li kien l-uniku ħuh ieħor mejjet meta kiteb it-testment. Dan billi kiteb "ulied ħuh Michele". "Michele" huwa kkwalifikat bħala ħuh, l-istess kif irrefera għal "oħtu Antonia" u "oħtu Vitorina".

Illi l-konvenut isostni li l-unika persuna fil-familja li jisimha "Michele" huwa hu u għaldaqstant it-testatur kien qed jirreferi għalih. Dan iżda ma jistax jaqbel

[6] Affidavit tal-attur Victor Fenech a fol. 22.

mal-qari globali tat-testment. Jidher ċar li t-testatur kien qiegħed iħalli ġidu f'ishma indaqs bejn ħutu ħajjin u n-neputijiet kollha ta' ħutu l-mejtin *per stirpes.* It-test tat-testment isegwi din l-istruttura: jibda bl-aħwa ħajjin u jkompli b'ulied l-aħwa mejtin waħda wara l-oħra. Ma hemm l-ebda preferenza ma' ħadd. It-testatur, kieku ried jippreferi lill-konvenut, presumibbilment kien jiffavurieh iktar mill-kwota ta' waħda minn sitta. Anke kieku t-testatur tabilħaqq kien qed jirreferi għall-konvenut, mhux "Michele" tħalla werriet imma wliedu. Huwa wkoll inverosimili li t-testatur jirreferi għall-konvenut bħala "Michele" meta fil-fatt jismu Michael, iktar u iktar jekk inhu l-każ kif isostni l-konvenut li l-konvenut kien idur bih u kien qrib tiegħu iktar mill-werrieta l-oħrajn.

Illi l-konvenut isostni li z-ziju kien raġel intelliġenti ħafna u minkejja l-età tiegħu, moħħu kien *sharp* ħafna.[7] Il-konvenut isostni li la t-testatur ma semmiex lil ħutu b'isimhom, sinjal li riedu jiret waħdu. Argument ekeġġjat fedelment fl-affidavit ta' Lawrence Bartolo.[8] B'danakollu, it-testatur ma kienx daqstant iffukat għax apparti li ma semmiex lill-atturi b'isimhom, nesa wkoll kunjom waħda minn ħutu. Il-konvenut jgħid ukoll illi jekk hemm żball fit-testment, "l-iżball huwa għaliex in-Nutar baqa' jniżżel l-istess format li kien qiegħed iniżżel aktar 'il fuq fit-testment, ossija baqa' jikteb 'ulied ħuh'. Ma kien hemm l-ebda żball fis-sens li semma Michele flok Giuseppe għaliex iz-ziju lili ried li nirtu."[9] B'danakollu, fir-Risposta Maħlufa tal-konvenut m'hemm l-ebda eċċezzjoni f'dan is-sens. In-Nutar Joseph Henry Saydon, li rrediġa t-

[7] Affidavit tal-konvenut a fol. 53.
[8] Fol 65.
[9] Fol 53.

testment, xehed li huwa niżżel fedelment dak li qallu biex jikteb it-testatur. Minn imkien ma jirriżulta li dan ammetta li kkommetta xi żball, u lanqas ġie mistoqsi jekk għamilx l-iżball li l-konvenut qed jallega li għamel.

Illi biex isaħħaħ l-interpretazzjoni tiegħu, il-konvenut jirrikorri wkoll għal ċirkostanzi extra-testwali. Fl-ewwel lok isostni li huwa kien qrib ħafna ta' zijuh minn meta kien żgħir u li dan kien jagħtih daqqa t'id fix-xogħol tiegħu ta' mastrudaxxa. Meta zijuh kiber, huwa kien jagħmillu x-xirja u xogħol ta' manteniment fid-dar. Din il-Qorti tinnota li minkejja din l-allegata intimità, fl-aħħar xhur ta' ħajjet it-testatur, kien Lawrence Bartolo, wieħed mill-kuġini tal-kontendenti, li kien il-prokuratur tiegħu u li ħa ħsieb anke l-ftuħ tat-testment.[10]

Illi l-konvenut jallega wkoll li xi sitt xhur wara li mietet omm il-kontendenti, l-attur u ħuh il-konvenut, li jaħdmu flimkien fl-istess garaxx, kellhom xi jgħidu u meta sema' b'dan iz-ziju qallu li lil ħutu qatagħhom barra mit-testment u f'dik l-okkażjoni urieh ukoll it-testment. Skont il-konvenut, oħtu Frances u z-ziju ma kinux jinġiebu tant li din ma marritx għall-funeral tiegħu. Il-konvenut xehed ukoll illi ħutu lanqas biss kienu jsellmu liz-ziju. Ħuh ma kienx ikellmu lanqas meta z-ziju kien imur fil-garaxx fejn jaħdmu, ftit passi 'l bogħod mid-dar tiegħu. Il-konvenut xehed ukoll illi wlied ħuh, skont zijuh kienu jagħmlulu l-qrun, għalkemm hu stess qatt ma rahom jagħmlulu hekk. Il-konvenut xehed ukoll li zijuh Salvu kien tah is-senter b'tifkira tiegħu.

[10] Affidavit ta' Lawrence Bartolo, prodott mill-konvenut a fol 56.

Illi skont Frances Gatt iz-ziju Salv dejjem kien ikun fil-kumpannija tal-konvenut li kien jagħmillu diversi qadjiet u qatt ma rat lill-attur Victor jaqdieh f'xi ħaġa.[11] Skont Lawrence Bartolo, zijuh qallu li l-atturi ma kinux iżuruh meta kien l-isptar.[12] Frances Gatt, ikkontroeżaminata mill-atturi, xehdet li ma tafx x'kienet ir-relazzjoni bejn iz-ziju u l-atturi u li qatt ma kien qalilha xejn kontrihom. Qatt ma rathom fid-dar tiegħu. Lil Michael biss kienet tara.[13] Ikkontroeżaminat, Carmelo Vella xehed li ma jafx x'relazzjoni kien hemm bejn l-atturi u t-testatur.[14]

Illi l-atturi jiċħdu bil-qawwa l-allegazzjonijiet tal-konvenut. Victor Fenech xehed li fl-aħħar ta' ħajtu t-testatur kien jinsa ċ-ċwievet u jissakkar barra minn daru u kien Victor li jiftaħlu. L-attur Victor Fenech xehed ukoll li darba z-ziju Salvu waqa' fit-triq, ħadu raġel fil-garaxx tiegħu u huwa kien ħadu lura fid-dar tal-anzjani. Kien jibdillu ċ-ċilindru tal-gass. Wasslu kemm-il darba l-isptar u żaru spiss fid-dar tal-anzjani fiż-Żejtun. It-testatur kien mistieden għat-tieġ ta' bintu u taha rigal. Anke meta bintu kellha tarbija, iz-ziju kien taha rigal ukoll.[15]

Illi l-allegazzjonijiet tal-konvenut ġew miċħuda wkoll mill-attriċi Frances Sacco. Lit-testatur, tgħid li hi wkoll kienet tbiddillu l-gass, u kienet tmur il-quddies kull nhar ta' Sibt filgħaxija flimkien miegħu u m'ommha. Kien jagħti rigali lil uliedha

[11] Affidavit ta' Frances Gatt a fol 58.
[12] Fol 84.
[13] Fol 87.
[14] Fol 78.
[15] Affidavit tal-attur Victor Fenech a fol. 23, para. 7.

fil-preċett u l-griżma. Meta ma jkunx jiflaħ kienu jżuruh u spiss jeħdulu xi ħaġa tal-ikel.[16] L-attriċi Frances Sacco in kontroeżami xehdet li ma marritx għall-funeral għax ħadd ma kien infurmaha li zijuha kien miet. Ħutha s-subien it-tnejn kienu jagħtu daqqa t'id lil zijuhom. Meta zijuha kien jiltaqa' magħha fil-pjazza tar-raħal jew quddiem id-dar tagħha kien jgħidilha li sejjer id-dar u mhux il-garaxx ħdejn il-konvenut.[17] Ħutha kienu jaħdmu fl-istess garaxx. Qatt ma rat lill-konvenut joħroġ il-karozza taz-ziju.

Illi apparti d-depożizzjoni tal-konvenut innifsu, l-ebda xhud ieħor prodott minnu stess ma jindika li l-atturi kellhom relazzjoni ħażina mat-testatur. L-atturi anzi jsostnu li kien hemm relazzjoni tajba. L-attur Victor Fenech jgħid li billi huwa mastrudaxxa, ħadimlu l-bieb ta' barra u apparti l-ispejjeż zijuh kien tah rigal ta' €100. Din l-asserzjoni hija kkonfermata in kontroeżami minn Frances Gatt, li kienet xhud prodotta mill-konvenut[18] u għalhekk din tikkontradixxi serjament l-allegazzjonijiet tal-konvenut. Li kieku tabilħaqq iż-ziju kellu relazzjoni ħażina mal-atturi ma kienx iqabbad lill-attur jaħdimlu bieb ta' barra. Imbagħad huwa ferm inverosimili li t-testatur qabbad lill-attur pjuttost milli lill-konvenut jekk it-tnejn huma mastrudaxxi u jaħdmu mill-istess garaxx, ġaladarba skont kif xehed il-konvenut, dan kien hekk qrib tiegħu u l-attur lanqas biss kien isellimlu.

[16] Affidavit tal-attriċi Frances Sacco, a fol. 26.
[17] Kontroeżami tal-attriċi, a fol. 67.
[18] Fol. 88.

Illi waqt ix-xhieda tiegħu l-konvenut Michael Fenech[19] isemmi kemm zijuh Salvu kien persuna kwieta u li kien ifittex li jevita l-paroli u l-inkwiet fil-familja u kien għalhekk li qabbad lil neputih Victor Fenech biex jaħdimlu l-bieb ta' barra u li kien ta rigal lit-tifla tiegħu fl-okkażjoni taż-żwieġ tagħha u tal-magħmudija tat-tarbija tagħha.

Illi din il-Qorti tqis bħala diffiċli li jitwemmen dak illi stqarr l-konvenut fix-xhieda tiegħu illi zijuh Salvu ried iħalli barra lill-atturi mit-testment tiegħu, 'il għaliex jekk tassew tul ħajtu dan iz-ziju tal-kontendenti dejjem fittex li jevita l-inkwiet fil-familja, huwa inverosimili ħafna li dan kien se jħalli l-inkwiet fil-familja wara mewtu.

Illi qabel ma n-Nutar fetaħ it-testment, il-konvenut kien qal lil kuġinietu Frances Gatt, Charlie Vella u Lawrence Bartolo b'dak li għamel zijuh fit-testment. Charlie Vella, prodott mill-istess konvenut, xehed li l-konvenut qallu li zijuh ħalla xi nies barra, iżda ma qallux lil min.[20] Lawrence Bartolo, ukoll prodott mill-konvenut, u li kien il-prokuratur taz-ziju fl-aħħar xhur ta' ħajtu, xehed li l-konvenut kien semmielu l-kontenut tat-testment qabel qallu hu, għax it-testatur kien urieh it-testment ftit ġranet wara li kitbu.[21] It-testatur qatt ma qal lil Lawrence Bartolo x'kien fih it-testment.[22]

[19] Fol. 95.
[20] Fol. 55.
[21] Fol. 56.
[22] Fol. 83.

Illi din il-Qorti tinnota li t-testment inkiteb fil-14 ta' Lulju, 2010 u skont il-konvenut, zijuh urieh it-testment xi sitt xhur wara li mietet omm il-kontendenti, Antonia, fit-2012. Frances Gatt, bint Dolores, oħt it-testatur, ukoll xehdet li qabel infetaħ it-testment il-konvenut kien qalilha li ħutu kienu nqatgħu barra mit-testment, flimkien ma' ħu t-testatur Nazzareno.

Illi jirriżulta li t-testatur kellu kopja tat-testment fil-pussess tiegħu. Din urieha lill-konvenut, allegatament biex jurih li eskluda lil ħutu. Li jfisser li t-testment kellu okkażjoni jaqrah u jiflieh. Billi kif isostni l-konvenut huwa kien bniedem intelliġenti ħafna u ma jaħrablu xejn, huwa diffiċli għall-Qorti li temmen li ma indunax bl-iżball li kien hemm fit-testment bl-indikazzjoni ta' "ulied ħuh Michele".

Illi qari testwali tat-testment juri li t-testatur ried li jħalli ġidu lil ħutu (barra wieħed li kien mitlewwem miegħu) u lin-neputijiet ulied ħutu l-mejta ndaqs u bla ebda preferenza, inklużi lill-atturi. Min-naħa l-oħra, il-provi ċirkostanzjali li pproduċa l-konvenut dwar ir-relazzjonijiet bejn l-atturi u t-testatur huma konfliġġenti u ma jurux fiż-żgur li t-testatur ried jeskludi lill-atturi mill-wirt tiegħu.

Illi fi kwalunkwe każ jekk jibqa' xi dubju dwar l-intenzjoni tat-testatur, tibqa' dejjem il-preżunzjoni li t-testatur ried jimxi mar-regoli tal-liġi tas-suċċessjoni *ab intestato*, kif mgħallem fis-sentenza **Grima *utrinque*** suċċitata.

Decide

Għaldaqstant din il-Qorti qiegħda tiċħad l-eċċezzjonijiet tal-konvenut u tilqa' t-talbiet tal-atturi billi:

(1) Tiddikjara u tiddeċiedi illi r-riferenza għal "ulied ħuh Michele" fit-testment fuq imsemmi da parti tad-decujus Salvatore Fenech hi erronea;

(2) Konsegwentement tiddikjara u tiddeċiedi illi s-sest (1/6) indiviż għal liema jagħmel riferiment lejn tmiemu l-ewwel artikolu tat-testment tal-14 ta' Lulju, 2010, kien intiż bħala imħolli mid-decujus Salvatore Fenech lil ulied ħuh mejjet Giuseppe, ossija l-kontendenti, u mhux lill-konvenut waħdu, kif hekk minnu ġie dan pretiż.

Bl-ispejjeż, kompriżi dawk tal-ittri legali tat-8 ta' Jannar, 2015 u 19 ta' Jannar, 2015, kontra l-konvenut.

Moqrija.